

laiseen runouteen formalismin ja semioottisen konseptualismin piirteitä ja häntä sanottiin jopa suomenruotsalaiseksi Kafkaksi.

Musiikki-osiossa Julia Jonane Latvian musiikkiakatemiasta Riistä käsitteli venäläisten runoilijoiden runojen käyttöä Latvian kansallisen säveltäjäkoulukunnan muovautumisvaiheessa. Latvian musiikin historia liittyy tiiviisti Venäjän musiikkihistoriaan, riippumatta valtioiden välisistä suhteista. Latvian ensimmäiset ammattisäveltäjät opiskelivat 1870-luvulta lähtien Venäjän keisarikunnan konservatorioissa. Asuessaan Moskovassa ja Pietarissa nuoret muusikot omaksuivat venäläisten kaupunkien elämäntyylin, kulttuurin ja venäläisen väestön tottumukset. Musiikin tutkija Irina Gornaja Petroskoin valtion konservatoriosta puhui suomalaisten säveltäjien lauluisa esiintyvistä naishahmoista, suomalaisten kansallisen itsetunnon kehityksestä ja kulttuuriperinteiden muovautumisesta. Kaikkia yhteiskuntakerroksia edustavat naiset olivat vahvasti mukana Suomen kulttuurissa. Säätyläisnaiset soittivat pianoa ja ohjasivat harrastajateattereiden esityksiä. Heidän hieno olemuksensa ihastutti runoilijoita ja säveltäjiä. Tämänkaltaisen naisen hahmo esiintyy Erkki Melartinin romanssissa *Mademoiselle Rococo*. Nimenomaan *Mademoiselle Rococo* ilmensi naisellisuuden piirteitä, jotka viehättivät niin taiteessa kuin elämässä. Suomalaiset säveltäjät näkivät naisihanteita paitsi myyteissä ja kansanrunoudessa myös talonpoikaiselämässä. Suomalaisista säveltäjistä tuli todellisia Suomen naisten kauneuden ja työteliäisyyden ihailijoita.

Svetlana Toivakka Helsingin yliopistosta käsitteli suomalaisten oopperalaulajien vaiheita 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Venäjän Keisarillisten teattereiden näyttämöillä.

Tuolloin jotkut suomalaiset oopperalaulajat olivat erittäin suosittuja Venäjällä, heistä mainittakoon koloratuurisopraano Alma Evelina Fohström-von Rode (1856–1936) bassobaritoni Hjalmar Frey (1856–1913) ja mezzosopraano Eva Hortensia Synnerberg (1856–1920), joka

Venäjällä tunnettiin Hortensia Solovjovana.

Seminaarin päätteeksi Genadi Mihlin luki suomalaisten runoilijoiden runokäännöksiään ja Polina Kopylova lausui omia runojaan.

Ljudmila Kol

Russian Media Today

Aleksanteri instituutin koordinoima Russian Media Lab -hanke järjesti Unescon Maailman lehdistönvapauden päivän yhteydessä Russian Media Day -seminaarin Helsingin yliopiston päärakennuksessa 2.5. Kuusi esitystä käsitteineessä tapahtumassa akateemikot ja toimittajat esittivät töitään liittyen sananvapauden toteutumiseen Venäjällä, minkä lisäksi he keskustelivat aiheen teemoista yhdessä yleisön kanssa. Russian Media Lab -hankkeen itsessään on tarkoitus edistää dialogia ja avartaa perspektiivejä venäläisestä mediasta ja journalismista. Hankkeen vetäjä Markku Kangaspuro ja yhteistyökumppani Kaarle Nordenstreng toimivat kahteen osaan jaetun seminaaripäivän puheenjohtajina.

Seminaarin ensimmäinen esiintyjä, Tampereen yliopiston tutkija Dmitry Yagodin, esitti sosiaalisen median nykyisiä ja historiallisia ilmenemismuotoja ilmaisunvapauden näkökulmasta. Sosiaalisen median monitulkintaisen ilmiön Yagodin esitti olevan historiallisesti jatkoa salatuista viestintäverkostoista, joissa juoruttiin hovin asioista. Neuvostoliitossa itsetehtyjä *samizdat*-julkaisuja ei pyritty ylhäältä käsin täysin tukahduttamaan, koska niitä pidettiin verrattain turvallisenä itseilmaisumuotona ja toisaalta ne myös tarjosivat tiedustelupalveluille hyödyllisen tietokanavan. Vaikka

nykypäivänä Venäjän hallinto on asettanut rajoituksia internetin käyttöön, se tiedostaa myös kuinka digitaalinen sosiaalinen media tarjoaa edelleen nämä samat hyödyt, joiden lisäksi se voi myös käytännössä passivoida käyttäjiään tai johdattaa huomiota harhaan.

2010-luvun alun mielenosoitukset on usein yhdistetty sosiaalisen median käyttäjien aloitteisiin. Sen myötä, kun länsimaalaiset eivät enää muodosta enemmistöä internetin käyttäjistä, on koko verkon luonne muuttunut. Keskustelu uudeltaisesta internetin hallinnoinnista, digitaalisuvereniteetin hallinnasta, on noussut Venäjällä ja kansainvälisesti tärkeiden kysymysten asialistalle.

Katja Lehtisaari Helsingin yliopistosta piti esityksensä muutoksessa olevasta median sääntelystä. Hän korosti mediakentän toimijuuden valtiokeskeisyyttä ja erilaisille mediatoimijoille selvästi poikkeavia olosuhteita. Vuoden 1991 liberaalin medianlain jälkeen on tiedotusvälineiden toiminta kokenut monta muutosta ja uusia rajoittavia säännöksiä.

Valtion yksinvaltaa mediakentällä Lehtisaari havainnollisti kahden uuden lain valossa. Viimeisimmistä mediaa koskevista laeista maksullisten tv-kanavien mainoskielto säädettiin nopeassa aikataulussa, mutta Vladimir Putin taustoittoi lain syyksi sen, että varmistetaan television vä-

hentyneiden mainosvarojen ohjautuminen pääkanaville. Tässä tapauksessa aloite ratkaistavasta ongelmasta tuli televisioyhtiöiltä, mutta valtio kehitti ja toteutti ratkaisumallin. Tiedotusvälineiden ulkomaista omistusta rajoittanut laki antoi puolestaan ulkomalaisille sijoittajille lähes kaksi vuotta aikaa päättää, mitä tehdä omistuksellaan. Presidentille tehdystä vetoukuksesta huolimatta mediakentän toimijoilla ei ollut käytännössä mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskeneisiin päätöksiin.

Ammatti- ja laatujournalismin suhde kasvussa olevaan amatörijournalismiin oli tapahtuman puhutuimpia aiheita ja Saara Ratilaisen (Helsingin yliopisto) esitelmä pureutui suoraan näiden kahden koulukunnan toisiaan sekä haastavaan että täydentävään suhteeseen. Ratilainen nosti esityksensä alussa jalustalle informaation saatavuuden jatkuvan lisääntymisen, mikä on haastanut aiempien tiedotuskanavien valtaseman ja ammattijournalismin käsitteen. Kotilähtöiset käytännöt ja tee-se-itse -kansalaisuus ovat nousseet yhä merkittävämmiksi osallistumisen ja aktiivismin muodoiksi. Monissa tapahtumissa juuri kansalaisjournalismi on ollut tiedottamisen aallon harjalla.

Esimerkkinä venäläisestä amatöörituotannollisista mediasisällöistä Ratilainen esitti internetin fanifiktion. Näiden tarinoiden fiktiivisyydestä huolimatta, teemat ovat saaneet vaikutteita sosiaalisen todellisuuden ongelmista ja arvoista. Ratilaisen toinen esimerkki kansalaismediasta, koululaisten tekemä nuorisotelevisiosarja *Stervotški* (2011-), on onnistunut löytämään internetistä tarkan kohdeyleisönsä ja keräämään verrattain aktiivisen ja laajan fanikannan. Amatöörikeinoin tehty sarja on osaltaan herättänyt kriittistä keskustelua ammattimaisuuden

merkityksestä ja määritelmästä sekä niiden puutteesta Venäjällä.

Kolmen ensimmäisen paneelistin keskustelussa puhuttiin ammattilaisten käytöstä amatörijournalismin tuotossa. Rajat ammatti- ja amatörijournalismin välillä ovat hämärtyneet, kun myös ammattijournalistit ovat lisänneet omaan työhönsä hybridimedian piirteitä käyttämällä tekniikoita, joissa he eivät itse ole ammattilaisia. Monissa tapauksissa tuottajat esimerkiksi valitsevat ”kamerasankarin”, joka kuvaa mitä haluaa, mutta jälkituotanto on puolestaan usein ammattilaisten tekemää. Tällaisissa tapauksissa tuotannon ammattimaisuudesta huolimatta tuotantoon jää ”amatörijournalismin” leima ja kuvaajat pääsevät kuvaamaan asioita, joihin ei ammattilaistoimittajia päästettäisi. Lisäksi ”laatumedian” käsitteen huomioitiin olevan keskittynyt tekstiin ja uutisointiin, vaikka sen voisi kohdistaa myös muihin genreihin.

Yleisökommentointi nosti esiin median käyttäjien sukupolvijakauman: mitä seuraa uudesta, huomattavasti aiemmista poikkeavasta internetsukupolvesta? Yagodin vastasi tähän, että vaikka tulevaisuuden ennustaminen onkin hankalaa, laatumedian merkitys muuttunee luultavasti tekstikeskeisyydestä visuaalisempaan. Kangaspuro huomautti venäläisten uutisten olevan jo nyt visuaalisuudeltaan huomattavasti suomalaisia näyttävämpiä ja vakuuttavampia. Ratilainen puolestaan arvioi vaatimuksen tiedon välittömälle saatavuudelle kasvavan.

Yleisöä myös kiinnosti, kuinka kriittisesti venäläisyleisö seuraa uutisia. Useat vastausvuorot kertoivat kokemuksista siitä, kuinka yleisö edelleen suosii tietolähteenään selvästi televisiota, mikä muokkaa merkittävässä määrin heidän maailmankuvaansa. Television uutisointiin usko-

taan ajoittain jopa enemmän kuin toisten ihmisten kokemuksiin. Myös internet luo osaltaan vaihtoehtoisia mediatodellisuuksia, jotka voivat olla konfliktissa television narratiivin kanssa. Ratilainen huomautti digitaali-kuilun jakavan periferian selvästi paikalliseen televisioleiriin siinä missä suurissa kaupungeissa ollaan enemmän kosketuksissa myös ensimedian infosfääriin kanssa.

Päivän toisen luontosession aloitti aiemmin televisiojournalistina työskennellyt, nykyään Pietarissa journalismin, dokumentin, elokuvan ja ohjelman tuottamisen yliopistoluennostaja sekä *Novaja Gazetan* toimittaja Nikolai Donskov. Esityksessään hän kertoi muutoksista, jotka ovat koskeneet median tuottamista, kulutusta, mainostusta ja jakelua.

Tiedotuksen tärkeydestä Donskov huomauttaa jo yhden ensimmäisistä Putinin valtakauden suurista lakimuutoksista, eli informaatioturvallisuuden doktriinin vuonna 2000, kohdistuneen mediaan. Viimeisimpänä suurena muutosajkana Donskov, kuten myös moni muu tilaisuuden keskustelija, piti vuotta 2012, jolloin vaaliprotestien jälkipuinnissa lisättiin voimakkaasti juridista säätelyä, nyt entistä enemmän internettiin.

Donskov kertoi, kuinka viime vuosien kehityksen myötä *Novaja Gazetan* myyntitilastot ovat puolittuneet kuluttajien ja mainostajien patriotismielälojen noustessa. Entistä harvemmat tahot luottavat itsenäiseen oppositiomediaan. Donskov liittää patriotismien nousun informaatio-sotaan, jonka seurauksena julkinen keskustelu on polarisoitunut kahteen toisiaan jyrkästi vastustavaan ja viholliskuvia luovaan leiriin. Tämän seurauksena esimerkiksi ranskalaislehti *Le Monde Diplomatique*n julkaisuun ei Venäjältä löytynyt tukea, koska

sitä ei nähty riittävän selvästi Obaman tai Putinin vastaisena.

Session toinen esiintyjä, *Eho Moskvyn* ensimmäinen apulaispäätoimittaja Valeri Netšai osoitti vuorollaan ja tapahtuman keskusteluissa kritiikkiä venäläisen median epäjohtonmukaiseen sääntöjen soveltamiseen. Esiityksensä runkona Netšai kertasi kronologisesti keskeisiä tapahtumia Venäjän mediassa alkaen vuodesta 2003. Hänen esitelmästään kävi ilmi, kuinka erinäisten tapahtumien poliittisesti kyseenalainen uutisointi ja journalistien kokemaa väkivalta ovat asteittain vieneet Venäjän mediakenttää ja sananvapautta yleisesti tiukempaan suoraan ja epäsuoraan kontrolliin. Esimerkkitapauksena Beslanin koulukaappauksen väkivaltaisuuksista vuonna 2004 raportoinut sanomalehti *Izvestija* joutui vaihtamaan johtonsa ja toimituksellisen linjansa. Toisaalta vuonna 2015 Nemtsovin murhan jälkeen valtamediassa esitettiin aiemmin pimennossa olleita oppositiojohtajia. Myöhemmissä keskusteluissa tähän aiheeseen lisättiin huomio, kuinka Boris Nemtsovin ja Anna Politkovskajan murhien jälkeen valtamediassa esitettiin vain uhrien henkilökohtaista taustaa, ei mitään heidän työhönsä liittyvää sisältöä.

Netšai esitti myös joukko- viestinnän valvontaa varten perustetun valtion toimeenpanevan elimen Roskomnadzorin toimintaperiaatteita. Sen tehtäviin kuuluvat mediassa (ml. sähköiset) kielletyn sisällön, kuten luvattomien mielenosoitusten, (väljästi määritellyn) ekstremismin, lapsipornografian ja huume- tai itsemurha-aiheista kertovan sisällön valvonta. Vuonna 2014 Rozkomnadzor esti pääsyn yhteensä 52 000 verkkosivulle. Lisäksi, Roskomnadzorin valvovan säännösten mukaan, puhuessaan ISIS-järjestöstä, toimittajat kuten

Netšai itse, joutuvat lisäämään huomautuksen ”joka on kielletty Venäjällä”. Esiytyksen jälkeen Roskomnadzorista jatkuneessa keskustelussa tosin huomautettiin, että tämä sääntö ei käytännössä koske valtioneuvoston mediaa ja kuinka tuomioistuin ei ole *Novaja Gazetan* kohdalla pannut toimeen Roskomnadzorin esittämää sulkemispäätöstä.

Netšai summasi venäläisen median pääongelmiksi alan rahoitukseen ja johtamiseen perustuvan journalismin kriisin. Lisäksi journalistien keskuudesta puuttuu todellinen pätevyys, solidaarisuus ja positiiviset esikuvat. Monen motivaatio toimia journalistina on kuuluisuus. Negatiivisista esikuvista Netšai mainitsi tunnettujen mediapersoonien opportunistisista ailahtelevat poliittiset näkökannat.

Päivän viimeinen puhuja, Ylen Moskovan-kirjeenvaihtaja Kerstin Kronvall, ei päästänyt esityksessään ketään väsymään päivän päätteeksi. Kronvall kertoi ulkomaalaisten toimittajien arkitodellisuudesta, jossa nime- tön häirintä seuraa jatkuvasta sähköpostihäirinnästä aina suoraan kotirauhan rikkomiseen asti. Hän selitti, kuinka tiedonsaanti oli 2000-luvulla ajoittain jopa helpottunut aiempaan verrattuna, jos halusi esimerkiksi puhua virkamiehille. Nyt tieto on jälleen tarkkaan varjeltua ja jopa rivikansalaiset epäröivät antaa haastatteluja. Puhuja huomautti, että venäläisille toimittajille toimintaympäristö on usein vieläkin vaikeampi. Aiheeseen liittyneessä keskusteluissa esitettiin myöhemmin kuinka erityisesti pienten kaupunkien toimittajat ovat tunnettuja, suurten konsernien toimittajia haavoittuvammassa asemassa. Heidän kirjoituksillaan voi olla enemmän merkitystä paikallisesti ja heidän kohdistuva väkivalta saa vähemmän huomiota.

Kronvall puhui uusista vaalisääntöistä, jotka pohjautuivat viime vaaleissa toimittajien todistamaan ilmeiseen vilppiin, joita myös hän itse oli todistamassa. Tälle vuodelle on toimittajille määrätty pakollinen rekisteröityminen, jotta he pääsevät äänestyspaikoille. Se, kuinka uusia sääntöjä sovelletaan käytännössä, selvää kuitenkin vasta vaalien aikana. Kronvall huomauttaa, kuinka sääntely käytännössä suosii salassa toimivia amatöörijournalisteja, jotka eivät tarvitse mitään lupia eivätkä seuraa journalismin etiikkaa.

Tapahtuma päättyi aktiiviseen keskusteluun, jossa keskeisinä teemoina pysyivät ammattijournalismin merkitys, suhde amatöörijournalismiin, itsesensuuriin ja järjestäytymisen tarve.

Yleisöstä nostettiin esiin mm. kysymys, onko kansainvälisillä kirjeenvaihtajilla yhdistystä tai muita suojautumiskeinoja laajaa häirintää vastaan. Panelistit vastasivat, että kuten venäläisiläkään journalisteilla, ei ulkomaalaisillakaan kirjeenvaihtajilla ole vahvaa organisaatiota vastatakseen tähän haasteeseen. On epäselvää, minkä auktoriteetin puoleen kääntyä tämän kysymyksen kanssa. Yleisöstä ehdotettiin ratkaisuksi jopa valtion päämiestasolle asti vetoamista journalistirauhan säilyttämiseksi.

Kansalaisjournalismista mainittiin vielä, kuinka kriitikkistä huolimatta, sen kieltäminen olisi vakava hyökkäys kansalaisoikeuksia vastaan. Tästäkin huolimatta, kansalaisjournalismin keinot, kuten tekaistut haastattelut ja salakavalat nauhoitteet vievät ihmisten luottamusta myös ammattitoimittajia kohtaan. Tähänkin liittyvän ammattietikan vuoksi olisi tärkeää, että toimittajilla olisi foorumi, jossa toimintatavoista voisi puhua.

Teemu Oivo